

УДК 94(438):351.858(049.32)

Микола ЛИТВИН

*доктор історичних наук, професор,
завідувач відділу «Центр дослідження українсько-польських відносин»
Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України,
ORCID.org/0000-0003-1010-2329
lytvynmr@gmail.com
DOI: 10.33402/up.2019-12-209-211*

КОРОТКА ІСТОРІЯ ПОЛЬЩІ: ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

Рец.: Путівник з історії Польщі. 966–2016 / Інститут національної пам'яті. Warszawa: 2016. 218 s.

Сучасні медіа, наукові та науково-популярні студії є важливим інструментом історичної політики, формування національної пам'яті. Важливо також моніторити сучасний науковий і суспільний дискурси у сусідніх країнах, аналіз яких дозволяє краще виокремити взаємостереотипи, упередження і претензії влади, політиків, науковців, окремих осіб.

Гострота сприйняття обома сусідніми народами спільних і не райдужних сторінок минувшини пояснюється травматичною історичною пам'яттю, яка сформувалася у час міжнаціональних протистоянь, насамперед у міжвоєнний період і роки Другої світової війни. А тому професійні історики і незаангажовані медіа повинні намагатися не ідеологізувати історіографічний процес, а також жорстко реагувати на «війну пам'ятників», що проявилася актами вандалізму в місцях національної пам'яті по обидва боки кордону.

Рецензована книга підготовлена Інститутом національної пам'яті та Міністерством закордонних справ Польщі для українських учасників Світових днів молоді у Кракові 2016 р., а також гостей міста – тисяч українських заробітчан, які регулярно відвідують давню польську столицю або ж там працюють. У вступі-вітанні Президента Польщі підкреслено, що ця країна постійно «впливала на історію Європи і світу»; міститься також заклик не лише пізнати її минуле, окремі регіони, але й «здобути тут освіту». У вступі-вітанні Краківського архієпископа Станіслава Дзівіша зазначено, що вказану книгу вартує не лише прочитати, але й переповісти знайомим, «коли повернешся до себе додому».

Книга включає вісім тематичних розділів. У першому – «Витоки Польщі» стверджено, що «поляки – нащадки слов'ян, які від VI ст. після народження Христа населяли Центральну і Східну Європу». У середині X ст. їхньою першою державою

володів Мешко, який 966 року прийняв хрещення і започаткував християнізацію населення. Його справу продовжив син Болеслав Хоробрий, який 1018 р. «переміг руського князя Ярослава і здобув Київ». Подано також картину «Польща за часів Мешка і Болеслава Хороброго», з якої видно, що частина західних земель сучасної України була в складі Польща (с. 10–13). Далі зазначено, що «видатний монарх» Казимир Великий не лише припинив суперечку з чеським володарем, але й «пересунув східні кордони, приєднавши до Польщі Галицько-Волинську Русь» (с. 18). Як бачимо, автор розділу Лукаш Камінський (йому належать також 2, 3, 4, 7, 8 розділи) використовує у тексті не дипломатичний і не військовий термін.

Другий розділ «Перша справжня унія в Європі» розповідає про сходження на польський трон представників династії Ягеллонів, укладення між Польщею і Литвою Люблінської унії (1569) і творення Речі Посполитої обох народів – союзу держав, об'єднаних не силою, чи внаслідок рішення правителів, а волею громадян (с. 21–29). Згадано також «велику перемогу» поляків і литовців над хрестоносцями під Грюнвальдом (1410), щоправда, не зауважено про участь у ній руських полків (про це див.: Бумблаускас А., Марзалюк І., Черкес Б. Грюнвальдська битва – битва народів. Київ: Балтія-Друк, 2010. 272 с.).

Розділ «Епоха вибраних королів» аналізує участь держави у різних війнах, що ослабляли її. Зокрема підкреслено, що «у 1648 р. розпочалося катастрофічне для Польщі козацьке повстання на території сучасної України», невдовзі – «чергова війна з Росією» (с. 36). На жаль, у нарисі не зазначено, що польським союзником у війні з Московією були козацькі війська. Водночас інформовано читача (насамперед галичанина), що «у 1656 р. Ян Казимир склав у львівському костелі урочисту обітницю перед іконою Божої матері, яку проголосив Королевою Польської Корони» (с. 36).

Про спроби реформування Польщі (перервані російською агресією), її поділ між трьома державами, боротьбу поляків за незалежність йдеться у четвертому розділі книги «Занепад і неволя». У ньому подано документальну світліну прапора з написом українською мовою «Во имя Бога. За нашу і вашу вольность», який вшановувався населенням в ході Листопадового 1830 р. повстання проти російського поневолення. На жаль, повз увагу авторів пройшла проблематика українсько-польських відносин у півдавстрійській Галичині.

П'ятий розділ авторства Мацея Коркуця реконструює добу «відродження Польщі». Зазначено, що у 1918–1919 рр. до відродженої держави «приєднано» східну частину Верхньої Сілезії, «повернуто Східне Помор'я». У листопаді 1918 р. «розпочалися бої за Львів», які «закінчилися влітку 1919 р., коли українські війська були витіснені за кордони Східної Галичини». На жаль, непідготовлений читач так і не дізнається, що польська армія інкорпорувала територію Західно-Української Народної Республіки (західні області УНР), а її військо – Галицька армія була інтернована в таборах Польщі та Чехословаччини. Не згадано й про спільну українсько-польську збройну боротьбу (зокрема під Львовом і Замостям) 1920 р. проти експансії російського більшовизму. Водночас недостатньо уваги звернуто й на проблеми міжнаціональних протистоянь у міжвоєнній Польщі.

Шостий розділ аналізує становище Польщі у роки Другої світової війни, створення і боротьбу різних польських військових формувань на різних фронтах

війни. Цілком очікувано стверджено, що «у 1943–1944 рр. на території окупованих німцями Волині та Східної Галичини українці з Української Повстанської Армії, побачивши результативність фізичного знищення людей, яким займалися німці, розпочали систематично знищувати поляків на Волині. У цій людинобвивчій акції було знищено понад 100 тис. поляків. Її метою було за короткий час ліквідувати польське населення у цих регіонах». При цьому не зауважено жодної антиукраїнської збройної акції Армії Крайової на Волині, Холмщині чи Надсянні.

Сьомий і восьмий розділи реконструюють суспільно-політичне та економічне життя Польщі «у комуністичній неволі». Чимало уваги приділено опозиційному рухові, мобілізуючій ролі профспілки «Солідарність», Римо-католицькій церкві, особисто папі Івану Павлу II. На жаль, у книзі лише конспективно сказано про сучасне польське державотворення, не актуалізовано й проблеми українсько-польських відносин, сучасної трудової та освітньої еміграції.

Загалом добре ілюстрована книга дає молодому читачеві уявлення про історію та культуру Польщі, її взаємини з сусідами.

Mykola Lytvyn. A Brief History of Poland: an instrument of constructing of historical memory